

Możliwość udzielenia sakramentu bierzmowania osobom z niepełnosprawnością intelektualną

Jednym z aktualnych tematów, zarówno w dyskusji teologiczno-prawnej, jak i w praktyce duszpasterskiej, jest zagadnienie udzielenia sakramentu bierzmowania osobom z niepełnosprawnościami intelektualnymi różnego stopnia. Wystarczy przedstawić kilka argumentów, aby zauważyć, jak różne są opinie na ten temat. Uważa się na przykład, że skoro ten sakrament nie jest do zbawienia konieczny, to nie ma potrzeby udzielać go osobom niepełnosprawnym intelektualnie; że te osoby nie mają wystarczającej świadomości, aby go przyjąć; a nawet, że trudność stanowi samo przygotowanie ich do przyjęcia sakramentu, gdyż liczba materiałów dydaktycznych jest znikoma. Ponadto w dyskusji naukowej bardzo często podnosi się aspekt wymagań stawianych kandydatom do sakramentów oraz obowiązku ich przestrzegania, aby nie obniżyć godności sakramentu czy też nie zacierać jego znaczenia, a mianowicie środka, przez który Bóg działa ze swoją łaską wobec tego i wraz z tym, kto go przyjmuje.

W obliczu tych dylematów w artykule postanowiono zbadać – z punktu widzenia prawa kanonicznego – jakie warunki stawia Kościół osobom przyjmującym ten sakrament, a także czy i w jakim stopniu mogą je spełnić osoby niepełnosprawne intelektualnie, zważywszy na ogólne prawo wiernych do sakramentów. W kolejnym etapie zajęto się teologicznym wymiarem sakramentu bierzmowania, aby wykazać, jakie są jego owoce, szczególny charakter i działanie, także w perspektywie osób niepełnosprawnych umysłowo. Na koniec, rozpatrując równość wszystkich w przystępowaniu do sakramentów, ukazano rozwiązanie problemu.

1. Egzegeza kan. 889 KPK¹ ze szczególnym uwzględnieniem osób niepełnosprawnych

W pierwszej kolejności należy przeanalizować przepisy prawa kanonicznego, które określają warunki stawiane kandydatom do sakramentu bierzmowania. Właściwa egzegeza będzie punktem wyjścia do innych rozważań w kwestii osób niepełnosprawnych umysłowo jako kandydatów do przyjęcia tego sakramentu.

1.1. Egzegeza kan. 889 KPK

Kanon dotyczący osób przyjmujących bierzmowanie jest podzielony na dwa paragrafy, pierwszy dotyczy warunków do jego ważnego przyjmowania, drugi zaś dotyczy warunków godziwego otrzymania tego sakramentu. W tej analizie dokonamy egzegezy obu paragrafów w szczególności pod kątem badania sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną.

1.1.1. Elementy konieczne do ważności – zdolność przyjęcia bierzmowania

Zgodnie z pierwszym paragrafem kan. 889 KPK „Každy ochrzczony i jedynie ten, kto został ochrzczony, a nie był jeszcze bierzmowany, jest zdolny (*capax*) do przyjęcia bierzmowania”. Na podstawie kan. 10 KPK należy stwierdzić, że warunki podane w tym paragrafie są wymagane do ważności. W kwestii konieczności chrztu do przyjęcia sakramentu bierzmowania, podobnie jak innych sakramentów, wystarczy wspomnieć kan. 842 § 1 KPK, który stwierdza, że do ważności innych sakramentów potrzebne jest wcześniejsze przyjęcie sakramentu chrztu świętego. Wynika to z faktu, że sakrament chrztu jest bramą sakramentów (*ianua sacramentorum*) (por. kan. 849 KPK)². Jest to warunek wynikający z Bożego ustanowienia i dlatego

---

1 Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Poznań 2022 [dalej: KPK].

2 „Pierwsze miejsce wśród wszystkich sakramentów zajmuje chrzest święty, który jest bramą życia duchowego; przez niego stajemy się członkami Chrystusa i uczestnikami ciała Kościoła” (Sobór Florencki, Bulla unii z Ormianami *Exultate Deo*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, t. 3: 1414–1445, Kraków 2007, s. 509).

nie może podlegać żadnym zmianom, dokonywanym przez jakąkolwiek władzę ludzką, kościelną czy tym bardziej świecką³.

Z drugiej strony, ze względu na sakramentalny charakter wyciskany przez bierzmowanie, podobnie jak chrzest i święcenia, sakramentu tego nie można powtarzać (por. kan. 845 § 1 KPK). W porównaniu do poprzedniego kodeksu warunki te nie uległy zmianie ze względu na ich teologiczny charakter, chociaż w przepisie kodeksu prawa kanonicznego 1917 roku⁴ nie wspomniano, że do przyjęcia tego sakramentu niezdolna jest osoba już bierzmowana (por. kan. 786 CIC 1917)⁵. Warunek niepowtarzania sakramentów wyciskających charakter został jednak przedstawiony w kan. 732 CIC 1917, któremu odpowiada dzisiejszy kanon mówiący o charakterze sakramentów (por. kan. 845 § 1 KPK). W ten sposób precyzyjnie zostało stwierdzone jednocześnie, że ten sakrament wyciska charakter, który na zawsze nazaczy życie chrześcijanina przyjmującego bierzmowanie⁶.

Z tego powodu owe dwa wymagania stawiane kandydatom należy traktować jako warunki do ważnego przyjęcia tego sakramentu⁷. A bardziej precyzyjnie należałoby powiedzieć, że są to warunki określające zdolność (łac. *capacitas* od *capax*)⁸ kandydata do przyjęcia bierzmowania⁹. W perspektywie czynności prawnej (*actus iuridicus*), do której niektórzy zaliczają również sakramenty, zdolność prawna to podstawowy element konieczny do ważności takiej czynności (por. kan. 124 § 1 KPK).

---

³ Por. T. Rincón-Pérez, *Can. 889*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, t. 3/1, Chicago 2004, s. 534.

⁴ *Codex Iuris Canonici Pii x Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae xv auctoritate promulgatus*, 27.05.1917, „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917) pars 2, s. 1–593 [dalej: CIC 1917].

⁵ Por. M. Pastuszko, *Sakrament bierzmowania*, Kielce 2005, s. 283.

⁶ Por. A. Celeghin, *Disposizioni per l'ammissione alla cresima e itinerario mistagogico*, w: *Quando si diventa cristiani. I sacramenti dell'iniziazione: indicazioni canoniche e pastorali*, a cura di G. Trevisan, Milano 2003, s. 198.

⁷ „A więc ani wiek, ani zdolność używania rozumu, ani inne przymioty, oprócz wyżej wymienionych, nie są wymagane do ważnego przyjęcia sakramentu bierzmowania” (T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2: *Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 2010, s. 337).

⁸ Por. M. Plezia, *Słownik łacińsko-polski*, t. 1, Warszawa 1998, s. 425.

⁹ Por. T. Rincón-Pérez, *Can. 889*, s. 534–535.

1.1.2. Elementy konieczne do godziwości

Drugi paragraf kan. 889 KPK wymienia elementy konieczne do godziwego przyjęcia sakramentu. W pierwszej kolejności należy podkreślić, że są to warunki, które obowiązują poza niebezpieczeństwem śmierci. Oznacza to, że w niebezpieczeństwie śmierci wszystkie wymienione warunki do godziwości nie obowiązują. Chociaż sakrament ten nie jest niezbędny do zbawienia, to jednak prawodawca powszechny w ten sposób podkreśla wartość, jaką niesie każdy sakrament¹⁰. Jest to widoczne również w udzieleniu uprawnienia do bierzmowania *ipso iure* proboszczowi, a nawet każdemu prezbiterowi wobec kandydatów będących w niebezpieczeństwie śmierci (por. kan. 883, 3° KPK).

Poza niebezpieczeństwem śmierci natomiast, zgodnie z postanowieniem ustawodawcy, obowiązują następujące warunki: kandydat do bierzmowania powinien być odpowiednio pouczony, właściwie dysponowany i powinien móc odnowić przyrzeczenia chrzcielne (por. kan. 889 § 2 KPK). Ten paragraf jest swoistego rodzaju wyjaśnieniem przesunięcia udzielenia sakramentu bierzmowania w Kościele łacińskim do czasu osiągnięcia przez kandydata wieku rozeznania. Wymagana bowiem dyspozycja do godziwego przyjęcia sakramentu wykracza poza zdolności intelektualne dzieci¹¹. Należy podkreślić, że wszystkie trzy warunki powinny być spełnione jednocześnie¹². Zakładają zatem konieczność bycia w stanie łaski uświęcającej i z pragnieniem prowadzenia życia prawdziwie chrześcijańskiego, czyli takiego, które odznacza się zachowaniem właściwym, zgodnym z Ewangelią, widocznym również na zewnątrz (właściwa dyspozycja)¹³. Kandydat do bierzmowania powinien być stosownie przygotowany zarówno katechetycznie, jak i duchowo (odpowiednie pouczenie), posiadać odpowiednią dyspozycję¹⁴. Weryfikując to, nie należy jednak stawiać przesadnych wymagań, które umożliwiłyby dostęp

¹⁰ Por. G. Montini, *La morte come fine del mondo individuale. Il pericolo di morte nel diritto canonico: normativa e significato ecclesiologicalo*, w: *La fine del tempo*, a cura di G. Canobbio, Brescia 1998, s. 319–320 (Quaderni Teologici del Seminario di Brescia, 8).

¹¹ Por. J. Beal, J. Coriden, T. Green, *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000, s. 1086.

¹² Por. T. Rincón-Pérez, *La liturgia e i sacramenti nel diritto della Chiesa*, Roma 2014, s. 193.

¹³ Por. B. F. Pighin, *Diritto sacramentale canonico*, Venezia 2016, s. 134.

¹⁴ Według Bronisława Wenantego Zuberta sformułowanie to „oznacza postawę aktywną, wewnętrzny dynamizm przeniknięty (nacechowany) szczerą wolą otwarcia się na łaskę sakramentalną, przyjęcia jej i współdziałania z nią” (B. W. Zubert, *Prawo do sakramentów świętych*, „Studia Prawnicze KUL” (2008) nr 3, s. 125).

do sakramentu tylko „duchowej elicie”¹⁵. To duchowe i katechetyczne przygotowanie przedstawia katechizm:

Przygotowanie do bierzmowania powinno mieć na celu doprowadzenie chrześcijanina do głębszego zjednoczenia z Chrystusem, do większej zażyłości z Duchem Świętym, Jego działaniem, darami i natchnieniami, aby mógł lepiej podjąć apostolską odpowiedzialność życia chrześcijańskiego. Katecheza przed bierzmowaniem powinna także starać obudzić zmysł przynależności do Kościoła Jezusa Chrystusa, zarówno do Kościoła powszechnego, jak i wspólnoty parafialnej. Na tej ostatniej spoczywa szczególna odpowiedzialność za przygotowanie kandydatów do bierzmowania¹⁶.

Trzecim warunkiem jest możliwość odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych. Odwołanie do chrztu zakłada głębokie powiązanie sakramentów inicjacji chrześcijańskiej (por. kan. 842 § 2 KPK). Przyjęcie kolejnego sakramentu we wtajemniczeniu chrześcijańskim wymaga od przyjmujących wzrostu w wierze (która została wyznana na chrzcie) w sposób jeszcze bardziej dojrzały i świadomy¹⁷.

1.1.3. Wymagania wobec niepełnosprawnych intelektualnie

W dotychczas przeprowadzonej egzegezie skoncentrowaliśmy się na warunkach wymaganych do ważności i godziwości sakramentu w ogóle. Jednak uważna lektura paragrafu drugiego kan. 889 KPK pozwala zauważyć, że oprócz klauzuli wyłączającej wszystkie przypadki niebezpieczeństwa śmierci, jest jeszcze jedna klauzula, a mianowicie stwierdzenie „kto potrafi używać rozumu”, której znaczenie bardziej zrozumiałe jest w tekście typycznym: *si rationis usu polleat*, a jeszcze dokładniej byłoby przetłumaczyć jako warunek – jeśli posiadają używanie rozumu. A zatem warunki do godziwości obowiązują tych, którzy mają używanie rozumu. W przypadku osób niepełnosprawnych intelektualnie nie można wymagać tych trzech warunków do godziwości, jeśli używanie rozumu nie jest na takim poziomie, aby móc je spełnić. Sakrament bierzmowania w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną będzie przyjęty w sposób ważny i godziwy nawet bez odpowiedniego

15 Por. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 2, Bologna 2011, s. 128.

16 *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994, nr 1309.

17 Por. B. F. Pighin, *Diritto sacramentale*, s. 134.

pouczenia, rozumianego w sensie pouczenia, jakie otrzymują ich rówieśnicy, bez odpowiedniego poziomu dyspozycji i nawet jeśli nie jest możliwe odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych. W niektórych opracowaniach, a także w praktyce duszpasterskiej, pojawia się wymaganie używania rozumu jako warunku do godziwego udzielenia sakramentu bierzmowania; w taki sposób ograniczana jest możliwość przystąpienia do tego sakramentu osób niepełnosprawnych intelektualnie¹⁸. Jest to związane z tym, że odczytano klauzulę warunkującą jako warunek do godziwości, a nie weryfikującą konieczność do godziwości tych trzech wymienionych. W innych opracowaniach można spotkać się z niejasną interpretacją¹⁹. Od osób niepełnosprawnych umysłowo nie jest wymagana również intencja przyjęcia sakramentu, właśnie ze względu na brak używania rozumu²⁰.

W celu lepszego zrozumienia warto przejrzeć historię tworzenia się tej normy prawnej (kan. 889 KPK) oraz jej źródła²¹. W *Schema 1975*, który członkowie komisji do spraw rewizji kodeksu mieli w swoich rękach, interesująca nas norma miała następujące brzmienie: „ut quis licite confirmationem recipiat, nisi agatur de infante in periculo mortis versanti, requiritur usu rationis polleat atque rite sit dispositus et sufficienter instructus”²². Widać, że ta pierwotna propozycja znacznie odbiega

18 „Kodeks Prawa Kanonicznego wśród warunków do godziwego przyjęcia bierzmowania wymienia: posiadanie używania rozumu, bycie w stanie łaski uświęcającej, przygotowanie do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych (katecheza, dni skupienia, pielgrzymki)”. Zob. [https://vademecumliturgiczne.pl/2017/07/26/wazne-i-godziwe-przyjmowanie-sakramentow-swietych/\(23.02.2021\)](https://vademecumliturgiczne.pl/2017/07/26/wazne-i-godziwe-przyjmowanie-sakramentow-swietych/(23.02.2021)).

19 „Z samej natury sakramentu i ze stałej tradycji Kościoła wynika, że zdolnymi do przyjęcia bierzmowania są także ochrzczone dzieci i osoby niemające zdolności rozumnego działania («pozbawione używania rozumu»). Stąd warunki ustalone w kan. 889 § 2 i kan. 891 mają wpływ na godziwe przyjęcie sakramentu, ale nie wpływają na jego ważność” (*Codex Iuris Canonici. Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, red. naukowa P. Majer, Warszawa 2023, s. 547). Autor pozostawia kwestię niepełnosprawnych w bardzo niejasnej sytuacji; tak przedstawiony komentarz do tych przepisów sprawia wrażenie, jakby przyjmowali oni sakrament ważnie, ale niegodziwie. „O dopuszczeniu do sakramentu bierzmowania w innym wieku może również decydować w poszczególnych wypadkach sam szafarz, gdy istnieje poważna przyczyna. Będącymi w niebezpieczeństwie śmierci należy bierzmować, gdy tylko to niebezpieczeństwo zaistnieje, bez względu na wiek (k. 891)” (A. Kokoszka, *Zobowiązujące znaki łaski*, cz. 1: *Sakramentologia moralna*, Tarnów 2003, s. 125). Z kolei ten autor nie wyjaśnia znaczenia poważnej przyczyny, a z kontekstu można byłoby wyciągnąć wniosek, że tym, którzy nie posiadają używania rozumu, należy udzielać bierzmowania tylko w niebezpieczeństwie śmierci.

20 Por. Z. Janczewski, *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego*, Warszawa 2011, s. 54.

21 Por. *Incrementa in Progressu 1983 Codicis Iuris Canonici*, comp. E. Peters, Montréal 2005, s. 818.

22 Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Coetus studiorum „De sacramentis”* (series altera: sessio II), „Communicationes” 10 (1978), s. 81–82.

od normy opublikowanej w kodeksie z 1983 roku: w początkowym brzmieniu używanie rozumu było warunkiem wymaganym do godziwości, dokonano jednak zmiany, wprowadzając klauzulę warunkową „jeśli posiada używanie rozumu”²³, która była obecna już we wszystkich późniejszych wersjach tego kanonu, aż do opublikowania nowego kodeksu.

Jeśli chodzi o źródła tego kanonu, to w kodeksie są wymienione trzy: kodeks z 1917 roku, Rytuał Rzymski z 1952 roku oraz *Obrzędy bierzmowania*. W kan. 786 CIC 1917 istniała już taka klauzula warunkująca *si usu rationis polleat*, która odnosiła się tylko do wystarczającego przygotowania, ponieważ były podane inne warunki do godziwego i owocnego przyjęcia sakramentu: oprócz wcześniej wspomnianego warunku, był jeszcze wymagany stan łaski uświęcającej, a ze względu na fakt, iż osoba nieposiadająca używania rozumu nie może utracić tego stanu łaski, klauzula warunkująca odnosiła się tylko do przygotowania²⁴. Rytuał Rzymski wspomina tylko o dzieciach²⁵, natomiast w *Obrzędach bierzmowania*, we wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym można znaleźć następujące zalecenia, które były również źródłem tego kanonu: „należy jednak przedsięwziąć środki ostrożności, aby w razie niebezpieczeństwa śmierci albo poważnych trudności innego rodzaju, dzieci otrzymały bierzmowanie w odpowiednim czasie, nawet przed dojściem do używania rozumu i aby nie zostały pozbawione łaski sakramentalnej”²⁶. W kontekście tej klauzuli warunkującej, a dotyczącej używania rozumu, warto przytoczyć jeszcze jeden fragment, który nie jest podany jako źródło tego paragrafu, ale znajduje się wśród źródeł paragrafu pierwszego. Pochodzi on z najnowszego *Ordo confirmationis* i brzmi: „kandydat, aby otrzymać bierzmowanie, powinien być ochrzczony. Ponadto, jeżeli ma używanie rozumu, powinien być w stanie łaski, odpowiednio pouczony i przygotowany do odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych”²⁷. Wyraźnie widać, że zachowany jest warunek posiadania używania rozumu, aby wymagać zrealizowania innych warunków do godziwego przyjęcia tego sakramentu.

---

23 Por. T. Rincón-Pérez, *La liturgia e i sacramenti*, s. 194.

24 Por. F. M. Cappello, *Tractatus canonico-moralis. De sacramentis*, t. 1 [brak miejsca wydania] 1962, s. 172.

25 Por. *Rituale Romanum*, editio typica 1952, a cura di M. Sodi, A. Toniolo, Città del Vaticano 2008, s. 124.

26 Por. *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2019, nr 11. Cytujemy najnowsze wydanie, chociaż nie ono jest źródłem normy kodeksowej, jednak ze względu na aktualność dyskusji, postanowiliśmy przytoczyć aktualne brzmienie tego wprowadzenia. Należy jednak podkreślić, że poprzednie wersje tylko nieznacznie się różnią, bez wpływu na istotę zagadnienia.

27 *Obrzędy bierzmowania*, nr 12.

1.2. Wniosek

Z egzegezy kanonu wynika, że osoby, które nie mają używania rozumu, czyli dzieci i osoby z nimi zrównane (por. kan. 99 KPK), z pewnością przyjmują sakrament bierzmowania ważnie. Z klauzuli warunkującej *si usu rationis polleat* należy wyciągnąć wniosek, że osoby niepełnosprawne intelektualnie, podobnie jak dzieci, są wyłączone z grona wiernych, którym stawiane są warunki wymagane do godziwego przyjęcia tego sakramentu (por. kan. 889 § 2 KPK). One bezwarunkowo przyjmują ten sakrament godziwie.

Należy również podkreślić fakt, że godziwie przyjmują ten sakrament nie tylko w niebezpieczeństwie śmierci, ale również poza takim niebezpieczeństwem. Jest to powodowane tym, że chociaż są zrównane z dziećmi, to w przypadku dzieci domniemywa się, że używanie rozumu osiągną w wieku rozeznania (por. kan. 97 § 2 KPK). Natomiast kan. 889 § 2 KPK jako uzasadnienie przesunięcia tego sakramentu po osiągnięciu wieku rozeznania, zakłada jego większą owocność w życiu chrześcijanina. W przypadku osób, które wyszły z wieku dziecięcego, ale nie osiągnęły używania rozumu w takim stopniu, by mogły zostać uznane za samodzielne, nie obowiązują inne wymagania ze względu na klauzulę warunkującą. A zatem początkowa klauzula zakładająca inną sytuację dla przypadków w niebezpieczeństwie śmierci, nie musi się być weryfikowana razem z klauzulą o używaniu rozumu. To znaczy, że zarówno niebezpieczeństwo śmierci, jak i brak używania rozumu ograniczają obowiązywalność warunków do godziwego przyjęcia sakramentu bierzmowania²⁸. Taka egzegeza potwierdza potrzebę i możliwość udzielenia bierzmowania tym, którzy nie mają używania rozumu²⁹. W praktyce zaś zostało to potwierdzone przez dokument Konferencji Episkopatu Polski uwzględniający specyfikę przygotowania niepełnosprawnych intelektualnie do sakramentu bierzmowania³⁰.

²⁸ Por. E. Frank, *I sacramenti dell'iniziazione, della penitenza e dell'unzione degli infermi*, Roma 2012, s. 86.

²⁹ Por. L. Ghizzoni, *Dare i sacramenti agli handicappati psichici gravi?*, w: *Quando si diventa cristiani. I sacramenti dell'iniziazione: indicazioni canoniche e pastorali*, a cura di G. Trevisan Milano 2003, s. 319.

³⁰ Por. Komisja Wychowania Katolickiego, *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania*, 111/7, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 29 (2017), s. 66.

2. Prawo do sakramentów

Nawet jeśli w kodeksie prawa kanonicznego w tytule o bierzmowaniu nie ma wyraźnie zapisanego prawa do tego sakramentu, to jednak należy podkreślić, że takie prawo jest jednym z fundamentalnych praw wszystkich wiernych. Prawodawca powszechny zarówno potwierdza prawo wiernych do otrzymywania pomocy duchowych zwłaszcza słowa Bożego i sakramentów, które są szczególnymi dobrami duchowymi Kościoła (por. kan. 213 KPK), jak i przedstawia obowiązek ze strony pasterzy, którzy nie mogą odmówić sakramentów tym, którzy właściwie o nie proszą, są odpowiednio przygotowani i prawo nie wzbrania im ich przyjmowania (por. kan. 843 § 1 KPK)³¹. Ponieważ wykazano, że w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną te wymagania są mniejsze, należy zatem w odczytywaniu prawa wiernych do sakramentu bierzmowania nie tylko uwzględniać normę ogólną regulującą warunki udzielenia przez szafarzy sakramentów, lecz również to, co zostało powiedziane przy egzegezie kan. 889 § 2 KPK. Innymi słowy, inaczej powinny być rozumiane terminy, właściwa prośba i odpowiednie przygotowanie (dyspozycja) w stosunku do osób posiadających używanie rozumu, a inaczej do osób niepełnosprawnych intelektualnie. Wspólne jest tylko obiektywne kryterium „prawo zabrania”, ale w przypadku niepełnosprawnych nie ma takiego zakazu, co już zostało powiedziane, a z drugiej strony osoby niepełnosprawne nie mogą zaciągnąć na siebie kar kanonicznych, które zabraniają przyjmowania sakramentów (por. kan. 1322 KPK).

Papież Benedykt XVI w posynodalnej adhortacji *Sacramentum caritatis* wyraził następujące stanowisko w kwestii przystępowania do sakramentów osób niepełnosprawnych intelektualnie: „w końcu, należy również zapewnić Komunię eucharystyczną na tyle, na ile to jest możliwe, osobom upośledzonym umysłowo, ochrzczonym i bierzmowanym: otrzymują one Eucharystię w wierze, również w wierze ich rodziny lub wspólnoty, która im towarzyszy”³². Chociaż papież wypowiada się w tonie troski o dobro duchowe osób niepełnosprawnych, to jednak nie może ująć uwadze, że jest to apel o prawo dla osób z upośledzeniami umysłowymi³³.

³¹ Por. T. Rincón-Pérez, *Can. 889*, s. 533–534.

³² Por. Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, 22.02.2007, nr 58.

³³ Podobne apele można znaleźć w wypowiedziach innych papieży: „Przez chrzest staliście się już chrześcijanami, dziećmi Bożymi, braćmi Jezusa i członkami tej wspólnoty Jego uczniów, jaką jest Kościół. Ale ten dar powinien być teraz wzbogacony i dopełniony. I taką nową łaską jest właśnie sakrament bierzmowania. Dziś Duch Święty nadaje doskonałość temu, co zapoczątkował w was w dniu waszego chrztu”

Na uwagę zasługuje fakt, że papież postuluje możliwość przyjmowania Komunii Świętej w wierze rodziny lub wspólnoty. Warto też zauważyć, że nawet w przypadku niebezpieczeństwa śmierci wymaga się od mających przyjąć Komunię Świętą dzieci, aby spełniały pewne warunki: potrafiły odróżnić Ciało Pańskie od zwykłego chleba i mogły przyjąć Komunię Świętą z szacunkiem (por. kan. 913 § 2 KPK). Takich lub podobnych wymagań prawodawca nie stawia wobec dzieci ani wobec nieposiadających wystarczającego używania rozumu w przypadku sakramentu bierzmowania (por. kan. 889 § 2 KPK). Jednocześnie warto podkreślić, że papież Benedykt XVI wspomina o udzielaniu Komunii Świętej niepełnosprawnym umysłowo, którzy zostali ochrzczeni i bierzmowani. Można zatem stwierdzić, że zakłada on, iż zostały im udzielone dwa pierwsze i potwierdza możliwość udzielenia im Eucharystii jako dopełnienia tego procesu inicjacji chrześcijańskiej w wierze rodziny lub wspólnoty.

Prawo do przyjęcia sakramentu bierzmowania, chociaż nie zostało wspomniane bezpośrednio w kodeksie prawa kanonicznego, jest zawarte w księgach liturgicznych, które również mają walor prawny (por. kan. 2 KPK). W *Obrzędach bierzmowania* mówi się o dzieciach, ale przecież osoby niepełnosprawne są w prawie zrównane z dziećmi, dlatego można ten zapis również odnieść do nich: „należy jednak przedsięwziąć środki ostrożności, aby w razie niebezpieczeństwa śmierci albo poważnych trudności innego rodzaju, dzieci otrzymały bierzmowanie w odpowiednim czasie, nawet przed dojściem do używania rozumu i aby nie zostały pozbawione łaski sakramentalnej”³⁴.

Wyraźnie o prawie do sakramentu bierzmowania również wypowiedziała się Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, która w liście z 18 grudnia 1999 roku odpowiedziała, że zawsze należy uwzględniać podstawowe prawo wiernego do sakramentów. Jeśli wierny, który wypełnia wymagane prawem powszechnym warunki, to te stawiane przez prawo partykularne – na przykład określony wiek – nie

---

(Jan Paweł II, Homilia wygłoszona podczas Mszy Świętej z udzieleniem Bierzmowania grupie niepełnosprawnych chłopców, 11.04.1981, w: *Nauczanie papieskie*, t. 4, cz. 1, Poznań 1989, s. 436. W swoim orędziu na Światowy Dzień Osób Niepełnosprawnych w 2019 roku papież Franciszek stwierdził: „Istotnie tworzenie dobrych praw i przełamywanie barier fizycznych jest ważne, ale niewystarczające, jeśli nie zmienia się również mentalności, jeśli nie przezwyciężymy rozpowszechnionej kultury, która nadal wytwarza nierówności, uniemożliwiając osobom niepełnosprawnym czynne uczestnictwo w zwyczajnym życiu” (Franciszek, Orędzie na Światowy Dzień Osób Niepełnosprawnych, 3.12.2019, <https://www.ekai.pl/dokumenty/orędzie-papieża-franciszka-na-swiatowy-dzien-osob-niepełnosprawnych-2019/> (29.09.2021).

34 *Obrzędy bierzmowania*, nr 11.

powinny stać na przeszkodzie do skorzystania z fundamentalnego prawa do sakramentu. Dykasteria stwierdziła wręcz, że im bardziej wiek bierzmowania oddala się od wieku rozeznania, tym większej liczbie wiernych, którzy są zdolni do przyjęcia tego sakramentu, zostaje niesłusznie ograniczone prawo do łaski, wypływającej z niego, przez długi czas³⁵.

Podsumowując, można stwierdzić, że prawo do sakramentu jako kategoria prawna jest ściśle związane z koniecznością sakramentu, włączonego w siedem znaków, które Chrystus chciał ustanowić dla uświęcenia człowieka. I chociaż – co jest często wspominane jako argument przeciw udzielaniu sakramentu osobom niepełnosprawnym umysłowo – bierzmowanie nie jest niezbędne, *sensu stricto*, do zbawienia, to jednak obowiązek przyjęcia tego sakramentu istnieje i ma swoje różne stopnie w zależności od dyspozycji prawnej, od sytuacji życiowej wiernych oraz podejmowanych przez nich zadań w Kościele. Z pewnością można mówić o generalnej powinności przyjęcia bierzmowania przez każdego chrześcijanina³⁶. W celu lepszego zrozumienia tej kwestii warto przedstawić aspekty teologiczne sakramentu bierzmowania.

3. Teologia sakramentu bierzmowania

W celu przedstawienia najistotniejszych elementów teologii bierzmowania posłużymy się sformułowaniami zawartymi w kodeksie prawa kanonicznego. W ten sposób jednocześnie podkreślimy interdyscyplinarność podejmowanego przez nas zagadnienia. W pierwszej kolejności podejmiemy temat tego, co daje przyjęcie sakramentu bierzmowania, a więc specyficznej łaski wypływającej z jego przyjęcia. Następnie omówimy charakter tego sakramentu. Zmierzając zaś do określenia przydatności sakramentu bierzmowania dla osób niepełnosprawnych umysłowo, poruszymy również kwestię działania względem nich i wraz z nimi sakramentu bierzmowania.

---

³⁵ Por. Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Litterae Congregationis „Prot. N. 2607/98/L”, 18.12.1999, „Notitiae” 35 (1999) nr 11–1211–12, s. 537–540.

³⁶ Por. B. F. Pighin, *Diritto sacramentale*, s. 133.

3.1. Owoce tego sakramentu (łaska)

W kanonie doktrynalnym zawarte są następujące stwierdzenia: „Sakrament bierzmowania, który wyciska charakter i przez który ochrzczeni, postępując na drodze chrześcijańskiego wtajemniczenia, są ubogacani darem Ducha Świętego i doskonalej wiążą się z Kościołem, umacnia ich i ściślej zobowiązuje, by słowem i czynem byli świadkami Chrystusa oraz krzewili wiarę i jej bronili” (kan. 879 KPK).

Sakrament bierzmowania ma ogromne znaczenie w złożonym procesie wcielenia chrześcijan do Kościoła, którego stali się członkami na chrzcie świętym. Można stwierdzić, że „jedna inicjacja ma dwa wyraźnie odrębne punkty ciężkości”³⁷. Należy zatem podkreślić jedność chrztu świętego i bierzmowania we włączaniu chrześcijan do Kościoła, a równocześnie ich różnorodność w rytych oraz w darach łask sakramentalnych.

Prawodawca przypomina, że przez sakrament bierzmowania ochrzczeni postępują na drodze chrześcijańskiego wtajemniczenia. Jest to kolejny krok w życiu duchowym. Pierwszym jest chrzest, a udoskonaleniem tego życia duchowego jest przyjęcie bierzmowania. Sakrament ten jest konieczny jako „dopełnienie łaski chrztu”³⁸. Jest on sakramentem pełnej odpowiedzialności i świadectwa chrześcijanina³⁹. W konsekwencji bierzmowania nie można oddzielić od pozostałych sakramentów wtajemniczenia; do Eucharystii prowadzi chrzest i bierzmowanie⁴⁰.

Wtajemniczenie chrześcijańskie jest również związane z otrzymaniem daru Ducha Świętego (w całej jego pełni, to znaczy ze wszystkimi Jego darami i owocami), ponieważ przez Niego ochrzczeni jeszcze doskonalej łączą się z Kościołem. To dlatego należy podkreślać, że sakrament bierzmowania razem z chrztem i Eucharystią stanowią jedność sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, która powinna być zachowywana (por. kan. 842 § 2 KPK). Chociaż sakrament chrztu świętego jest jedynym niezbędnym do zbawienia, a więc skutecznym w perspektywie wieczności także bez bierzmowania i Eucharystii, to jednak należy pamiętać, że bez nich

---

³⁷ G. L. Müller, *Dogmatyka katolicka*, Kraków 2015, s. 682.

³⁸ *Katechizm Kościoła katolickiego*, nr 1285.

³⁹ Por. F. Courth, *I sacramenti. Un trattato per lo studio e per la prassi*, Brescia 2010, s. 182.

⁴⁰ Por. H. Sobeczko, *Problematyka duszpasterska sakramentu bierzmowania*, w: *Sakramenty i sakramentalia*, red. W. Świerżawski, Zawichost 2013, s. 47.

wtajemniczenie chrześcijańskie pozostaje niedopełnione⁴¹. Bierzmowanie jest traktowane jako „przypiecztowanie tego wydarzenia chrzcielnego”⁴².

Przez bierzmowanie łaska sakramentalna, którą ochrzczeni otrzymują w postaci samego Ducha Świętego jako daru Chrystusa Zmartwychwstałego⁴³, umacnia ich w wierze i życiu zgodnie z przyjętą wiarą. Chrześcijanin – jak nauczał św. Cyryl Jerozolimski – zostaje umocniony do walki z wrogami Boga i zaopatrzony w duchową broń, którą są prawda, sprawiedliwość, wiara, zbawienie i słowo Boże⁴⁴. Ten dar Ducha uzdalnia każdego człowieka, który go przyjmuje, do życia w charakterze dziecka Bożego⁴⁵.

Z tego sakramentu wypływa też poważne zadanie, aby wszyscy, którzy są już w pełni wtajemniczeni w chrześcijaństwo, dawali słowem i czynem świadectwo o Jezusie Chrystusie i Jego Ewangelii. W tym kontekście warto przytoczyć to, co papież Paweł VI stwierdził w konstytucji apostolskiej o bierzmowaniu. Określił je jako przypomnienie Pięćdziesiątnicy przez wylanie Ducha Świętego⁴⁶. Bierzmowanie sprawia udział w wydarzeniu zesłania Ducha Świętego i przez otrzymanie tego Ducha powoduje jeszcze doskonalsze upodobnienie do Chrystusa i większy związek z Kościołem⁴⁷. Zrozumiałe jest więc, że zadanie rodzące się z przyjętego daru jest w szczególności apostolskie⁴⁸. Sakrament bierzmowania w sposób szczególnie zobowiązuje do szerzenia wiary katolickiej, a także do publicznego bronienia jej, gdy zajdzie konieczność. Bierzmowani stają się *milites et testes Christi* – żołnierzami i świadkami Chrystusa⁴⁹.

Ze względu na łaskę i zadania wypływające z bierzmowania można ten sakrament określić jako duchowe umocnienie. Wskazuje na to sama nazwa: łacińskie *confirmatio* oznacza dosłownie „umocnienie”, podobną etymologię widać w polskim

---

41 Por. *Katechizm Kościoła katolickiego*, nr 1306.

42 F.-J. Nocke, *Dottrina dei sacramenti*, Brescia 2020, s. 107.

43 Por. C. Krakowiak, *Sakrament bierzmowania*, Lublin 2012, s. 325.

44 Por. Cyryl Jerozolimski, *III Katecheza mistagogiczna*, 4, w: Cyryl Jerozolimski, *Katechezy*, tł. W. Kania, Warszawa 1973, s. 55.

45 Por. B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, s. 165.

46 Por. Paweł VI, Konstytucja apostolska *Divinae consortium naturae*, 15.08.1971, w: *Obrzędy bierzmowania*, nr 12.

47 Por. C. Krakowiak, *Sakramenty w życiu chrześcijanina*, Lublin 2013, s. 47.

48 Por. *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, s. 673.

49 Por. *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, s. 652.

słowie – „bierzmowanie” pochodzi od staropolskiego „biermo” oznaczającego belkę umacniającą strop⁵⁰.

3.2. Charakter sakramentalny

Prawodawca w kan. 879 KPK podkreśla również, że sakrament bierzmowania wyciska charakter. Jest to stwierdzenie, które ma swoje ugruntowanie dogmatyczne w soborach florenckim i trydenckim. We Florencji ogłoszono, że „wśród sakramentów są trzy: chrzest, bierzmowanie i święcenia, które wyciskają na duszy duchowy znak odróżniający od pozostałych. Dlatego nie powtarza się ich u tej samej osoby”⁵¹. W podobny sposób wypowiedzieli się ojcowie Soboru Trydenckiego⁵². Podkreślono tym samym także różnicę między sakramentem chrztu a sakramentem bierzmowania: każdy z nich ma charakter odróżniający go od drugiego – chrzest wyciska swój znak, a bierzmowanie swój.

Nauka o charakterze sakramentalnym ma fundamenty w Nowym Testamencie (np. Ga 6, 17; 2 Kor 1, 22) w nauczaniu o duchowym znaku: stałym, niezmywalnym i wiecznym, wyciśniętym na duszy. Człowiekowi, który go posiada, udziela on specjalnej zdolności wykonywania i przyjmowania rzeczy świętych⁵³. Oznacza to, że po przyjęciu sakramentów, które wyciskają charakter, człowiek zmienia się ontologicznie, i to na stałe. Z tego powodu sakramenty z charakterem nie mogą być powtarzane⁵⁴.

Dzięki przyjęciu tego sakramentu bierzmowany staje się osobą umocnioną darem Ducha Świętego. Niezatarcie znamię, charakter jest znakiem, że Chrystus nazaczył chrześcijanina pieczęcią swego Ducha, aby był Jego świadkiem, udzielając mu do tego mocy z wysoka⁵⁵. Bierzmowany jest obdarzony w szczególny sposób odwagą wyznawania wiary publicznie, także w sytuacji niepokoju lub pochodzących z zewnątrz przeciwności. Szczególnie w trudnościach niezatarty charakter

50 Por. *Bierwno, Biermo*, w: *Słownik staropolski*, t. 1, Warszawa 1953–1955, s. 90.

51 Sobór Florencki, Bulla unii z Ormianami *Exultate Deo*, s. 507–509.

52 Por. Sobór Trydencki, *Kanony o sakramentach*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, t. 4/1: (1511–1870) *Lateran v, Trydent, Watykan 1*, Kraków 2007, s. 359.

53 Por. C. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003, s. 642.

54 Por. J. Martín de Agar, *Can. 845*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, t. 3/1, Chicago 2004, s. 416.

55 Por. M. Błaza, D. Kowalczyk, *Traktat o sakramentach*, w: M. Błaza, D. Kowalczyk, *Dogmatyka*, t. 5: *Traktat o sakramentach. Traktat o człowieku*, Warszawa 2007, s. 321.

wyciskany przez bierzmowanie jest swoistym uzdolnieniem bierzmowanego do tego, by jego działanie posiadało „dobry zapach Chrystusa” – symbolizowany przez olej krzyżma – ponieważ jego namaszczone czoło nie cofa się nawet w trudnościach⁵⁶.

3.3. Działanie *ex opere operato* i *ex opere operantis* w sakramencie bierzmowania

W teologii od XII wieku istnieje rozróżnienie na działanie sakramentu *ex opere operato* i *ex opere operantis*. Pierwsze określenie oznacza, że sakrament działa w samej swej istocie „mocą właśnie wykonanego znaku”, czy inaczej „na mocy dokonanego dzieła”; drugie określenie zakłada zaangażowanie człowieka – „mocą działającego”, czyli szafarza lub/i przyjmującego⁵⁷. Jeśli wierny ważnie przyjmuje sakrament bierzmowania, to ten widzialny znak działa w nim w sposób niewidzialny samą swoją mocą (*ex opere operato*) oraz ze względu na niego samego (*ex opere operantis*). I jak w przypadku osób niepełnosprawnych umysłowo nie można zaprzeczyć działaniu mocą samego sakramentu, tak już wątpliwości mogłoby budzić działanie ze względu na przyjmującego. Należy jednak pamiętać, że łaska nie pochodzi z posiadanej wiary i pobożności szafarza czy przyjmującego, nawet jeśli dobra dyspozycja otrzymującego sakrament jest potrzebna, by ją przyjąć, to jednak źródło tej łaski nie jest w nim⁵⁸. W istocie, obiektywnie patrząc, niepełnosprawny intelektualnie prawdopodobnie nie będzie mógł głosić Chrystusa słowem i przykładem tak, jak jego rówieśnik, który nie jest dotknięty niepełnosprawnością. Jednak relatywnie do zdolności intelektualnych może się okazać, że jego świadectwo jest o wiele bardziej przemawiające do innych osób (np. znak krzyża wykonany przez osobę z porażeniem mózgowym) niż postępowanie pełnosprawnego bierzmowanego. Każdy na swój sposób ma możliwość realizacji chrześcijańskiego stylu życia i pogłębiania relacji z Bogiem⁵⁹. Nie można zatem wykluczać również działania sakramentu ze względu na przyjmującego tę łaskę. Co więcej, może się wręcz okazać, że łaska ta będzie lepiej wykorzystana przez osobę dotkniętą intelektualną niepełnosprawnością niż np. przez osobę zdrową, która później oddała się od Kościoła. Decydujące znaczenie powinny mieć zatem przesłanki teologiczne,

⁵⁶ Por. Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz, s. 672–673.

⁵⁷ Por. C. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, s. 638.

⁵⁸ Por. A. Miralles, *I sacramenti cristiani. Trattato generale*, Roma 2016, s. 303.

⁵⁹ Por. O. Kinchyk, *Sakrament posłania. Teologia sakramentu Ducha Świętego w Kościołach chrześcijańskich*, Kraków 2020, s. 364–366.

a nie założenia praktyczne. Te mogą być skoncentrowane za bardzo na predyspozycjach człowieka, a przez to mogą przysłonić aspekt nadprzyrodzony, jakim jest ekonomia zbawienia, w którą wpisuje się również sakrament bierzmowania⁶⁰. Na potwierdzenie przytoczmy słowa Jana Pawła II z adhortacji *Christifideles laici*, wedle których niepełnosprawnych nie można po prostu traktować „jako biernego podmiotu miłości i posługi Kościoła, ale jako *czynny i odpowiedzialny podmiot dzieła ewangelizacji i zbawienia*”⁶¹.

Potrzebna jest zatem również uważna formacja duchowa i duszpasterska, która pomoże rozpoznać w osobie niepełnosprawnej intelektualnie drogi do jej własnego rozwoju duchowego i dzięki której będzie można jej towarzyszyć, podkreślając odpowiedzialność, jaką ta osoba będzie w stanie podjąć, na miarę swoich możliwości⁶². Należy to czynić przez odpowiednią katechezę w rodzinie, szkole czy ośrodku dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, troszcząc się, aby tego rodzaju formacja nie została zepchnięta na margines duszpasterstwa wspólnotowego⁶³.

4. Równość wszystkich w godności i dostępie do sakramentów

Wśród podstawowych praw wiernych wymienia się równość co do godności i działania, które to prawo wynika z racji odrodzenia w Chrystusie (por. kan. 208 KPK). Szczególnym aspektem tej równości będzie prawo do otrzymywania sakramentów (por. kan. 213 KPK), jeśli prawo tego nie zabrania (por. kan. 843 § 2 KPK). Należy stwierdzić, że te prawa są z pochodzenia Bożego, ponieważ nie nadał ich żaden ustawodawca kościelny. Dotyczą zaś spraw najwyższej wagi, które Bóg ustanowił dla swojego Kościoła, w tym prawa do sakramentu bierzmowania⁶⁴.

W świetle powyższych praw należy wspomnieć o tym, że równość wiernych powinna również wyrażać się w możliwości przystępowania do bierzmowania.

⁶⁰ Por. K. Sosna, *Nauczanie Kościoła i praktyczne porady*, w: *Jak przygotować młodzież z niepełnosprawnością intelektualną do bierzmowania?*, red. K. Sosna, Gniezno 2010, s. 29.

⁶¹ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, 30.12.1988, nr 54.

⁶² L. Sandrin, *Assistenza pastorale e spiritualità della persona con handicap mentale*, w: *Dignità e diritti delle persone con handicap mentale. Atti del Simposio promosso dalla Congregazione per la Dottrina della Fede. Roma, gennaio 2004*, Città del Vaticano 2007, s. 172.

⁶³ Por. A. Kiciński, *Katecheza przed bierzmowaniem osób z niepełnosprawnością intelektualną*, „Roczniki Liturgiczne” 1 (2009), s. 188.

⁶⁴ Por. A. Brzemia-Bonarek, *Aby nie zaprzepaścić łaski, czyli kilka słów o wieku bierzmowania*, „Bielsko-Żywieckie Studia Teologiczne” 16 (2015), s. 68.

Nie należy ograniczać tej łaski osobom niepełnosprawnym intelektualnie. Jeśli ktoś przytacza argument, że takie osoby są nieświadome tego, co przyjmują, a tym samym obniża się rangę czy godność sakramentu, to tak naprawdę nie rozumie, czym w rzeczywistości jest sakrament i czym jest dla osoby niepełnosprawnej taka łaska. Na kontrargument można przedstawić praktykę Kościołów wschodnich, zarówno katolickich, jak i akatolickich. W nich sakramentu chrzmacji zazwyczaj udziela się zaraz po chrzcie, a zatem najczęściej w wieku niemowlęcym. W takiej sytuacji nie rozróżnia się dzieci na te, które będą posiadały używanie rozumu, i na te, które nigdy nie osiągną go w wystarczającym stopniu. Chrzmację otrzymuje każdy, z wyjątkiem przypadku prawdziwej konieczności (por. kan. 695 § 1 CCEO⁶⁵). Może to być na przykład spowodowane udzieleniem chrztu w niebezpieczeństwie śmierci przez kogoś, kto nie jest kapłanem⁶⁶. Tradycyjna praktyka Kościołów wschodnich jest taka, że udziela się wszystkich trzech sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego razem, bez względu na wiek osoby przyjmującej (por. kan. 697 CCEO). W tej perspektywie należy zatem upomnieć się o równe traktowanie co do godności również osób niepełnosprawnych intelektualnie przynależących do Kościoła łańskiego. Pasterze nie powinni odmawiać im tego sakramentu, ponieważ byłaby to niesprawiedliwa dyskryminacja i brak respektowania prawa do równego traktowania ze względu na godność dziecka Bożego. Niepełnosprawni umysłowo mają prawo być wprowadzani w tajemnicę wiary chrześcijańskiej, która mimo iż w dużym stopniu pozostaje zawsze tajemnicą, to jednak również w życiu tych osób odgrywa bardzo wielką rolę⁶⁷.

Podsumowanie

Wśród duchowych dóbr Kościoła sakramenty, obok słowa Bożego, zajmują szczególne miejsce. Każdy z tych siedmiu darów, które Chrystus ustanowił dla uświęcenia człowieka, ma swoją łaskę i każdy jest ważny na drodze wzrostu duchowego dla poszczególnych wiernych. W konsekwencji jeśli prawo nie zabrania przyjmowania

---

⁶⁵ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 18.10.1990, „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1045–1364.

⁶⁶ Por. P. Pinto, *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, Città del Vaticano 2001, s. 580.

⁶⁷ Por. J. Stala, *Rodzina wobec niepełnosprawności intelektualnej dziecka. Obawy i nadzieje, w: Etyczne i duchowe potrzeby osób niepełnosprawnych*, red. R. Buchta, K. Sosna, Katowice 2007, s. 39.

danego sakramentu (a prawodawca czyni to tylko z najważniejszych przyczyn, ponieważ ograniczanie prawa do sakramentów – pochodzące z prawa Bożego – musi być uzasadnione również prawem Bożym), to sakrament ten jest dostępny dla każdego.

Osoby niepełnosprawne umysłowo mimo, iż nie posiadają używania rozumu w kategorii kanonicznej, mają prawo do sakramentu bierzmowania, ponieważ spełniają wszystkie warunki, które prawodawca określił jako wymagane do ważności sakramentu, w takich przypadkach bowiem warunki co do godziwości nie obowiązują. Nie oznacza to, że w duszpasterstwie można całkowicie zrezygnować z przygotowań do tego sakramentu, ale bardziej chodzi o to, by dostosować te wymagania i przygotowanie do indywidualnych zdolności umysłowych konkretnego kandydata. Jest to z pewnością niełatwe zadanie, ale konieczne dla potwierdzenia, że Kościół jest pierwszym krzewicielem „cywilizacji miłości”.

ABSTRACT

The possibility to administrating the sacrament of confirmation to people with intellectual disabilities

The universal legislator, because of equality in the dignity of all the faithful, concern that everyone has access to the sacraments according to his disposition and the possibility of their fruitful reception. Therefore, one cannot agree with the statement that people with intellectual disabilities have limited access to the sacrament of confirmation, because it is not necessary for salvation. The article presents theological and juridical arguments that prove that the faithful with mental disabilities can receive confirmation. People who will most likely never use reason enough to be considered independent should not be deprived of the gifts of the Church's spiritual treasury. This theological and juridical reflection is an attempt to discuss with sceptics, and at the same time it can be an encouragement for parents and pastors to look for ways to the best pastoral care of people with disabilities in order to fruitfully receive this sacrament.

Keywords: the sacrament of confirmation, intellectual disability, the use of reason, the right to the sacraments, the disposition to receive confirmation

---

ABSTRAKT

Możliwość udzielenia sakramentu bierzmowania osobom z niepełnosprawnością intelektualną

Prawodawca powszechny ze względu na równość w godności wszystkich wiernych troszczy się o to, aby każdy miał dostęp do sakramentów na miarę swoich dyspozycji i możliwości ich owocnego przyjęcia. Dlatego nie można zgodzić się z twierdzeniem, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają ograniczony dostęp do sakramentu bierzmowania, ponieważ nie jest on niezbędny do zbawienia. Artykuł przedstawia argumenty teologiczne oraz prawne, które dowodzą, że wierni z upośledzeniem umysłowym mogą otrzymać bierzmowanie. Osoby, które najprawdopodobniej nigdy nie osiągną w wystarczającym stopniu używania rozumu, nie powinny być pozbawiane darów ze skarbcza duchowego Kościoła. To teologiczno-prawne rozważanie jest próbą dyskusji ze sceptykami, a jednocześnie może być zachętą dla rodziców i pasterzy, aby szukać dróg do jak najlepszego duszpasterstwa osób niepełnosprawnych w celu owocnego przyjęcia tego sakramentu.

Słowa kluczowe: sakrament bierzmowania, niepełnosprawność umysłowa, używanie rozumu, prawo do sakramentów, dyspozycja do przyjęcia bierzmowania

---

BIBLIOGRAFIA

---

1. Bartnik C., *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003.
2. Blaza M., Kowalczyk D., *Traktat o sakramentach*, w: M. Blaza, D. Kowalczyk, *Dogmatyka*, t. 5: *Traktat o sakramentach. Traktat o człowieku*, Warszawa 2007, s. 215–549.
3. Beal J., Coriden J., Green T., *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York 2000.
4. Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, 22.02.2007.
5. Brzemia-Bonarek A., *Aby nie zaprzepaścić łaski, czyli kilka słów o wieku bierzmowania*, „Bielsko-Żywieckie Studia Teologiczne” 16 (2015), s. 55–70.
6. Cappello F. M., *Tractatus canonico-moralis. De sacramentis*, t. 1, [brak miejsca wydania] 1962.
7. Celeghin A., *Disposizioni per l'ammissione alla cresima e itinerario mistagogico*, w: *Quando si diventa cristiani. I sacramenti dell'iniziazione: indicazioni canoniche e pastorali*, a cura di G. Trevisan, Milano 2003, s. 195–216.

8. Chiappetta L., *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 2, Bologna 2011.
9. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Coetus studiorum „De sacramentis”* (series altera: sessio III), „Communicationes” 10 (1978), s. 81–82.
10. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 18.10.1990, „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1045–1364.
11. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks prawa kanonicznego, promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Poznań 2022.
12. *Codex Iuris Canonici. Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, red. naukowa P. Majer, Warszawa 2023.
13. Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Litterae Congregationis „Prot. N. 2607/98/L”, 18.12.1999, „Notitiae” 35 (1999) nr 11–12, s. 537–540.
14. Courth F., *I sacramenti. Un trattato per lo studio e per la prassi*, Brescia 2010.
15. Cyryl Jerozolimski, *Katechezy*, tł. W. Kania, Warszawa 1973.
16. Franciszek, Orędzie na Światowy Dzień Osób Niepełnosprawnych, Watykan 3.12.2019, <https://www.ekai.pl/dokumenty/oredzie-papieza-franciszka-na-swiatowy-dzien-osob-niepelnosprawnych-2019/> (29.09.2021).
17. Frank E., *I sacramenti dell’iniziazione, della penitenza e dell’unzione degli infermi*, Roma 2012.
18. Ghizzoni L., *Dare i sacramenti agli handicappati psichici gravi?*, w: *Quando si diventa cristiani. I sacramenti dell’iniziazione: indicazioni canoniche e pastorali*, a cura di G. Trevisan, Milano 2003, s. 316–320.
19. *Incrementa in Progressu 1983 Codicis Iuris Canonici*, comp. E. Peters, Montréal 2005.
20. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, 30.12.1988.
21. Jan Paweł II, Homilia wygłoszona podczas mszy świętej z udzieleniem bierzmowania grupie niepełnosprawnych chłopców, 11.04.1981, w: *Nauczanie papieskie*, t. 4, cz. 1, Poznań 1989, s. 436–437.
22. Janczewski Z., *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła katolickiego*, Warszawa 2011.
23. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994.
24. Kiciński A., *Katecheza przed bierzmowaniem osób z niepełnosprawnością intelektualną*, „Roczniki Liturgiczne” 1 (2009), s. 181–191.

25. Kinchyk O., *Sakrament postania. Teologia sakramentu Ducha Świętego w Kościołach chrześcijańskich*, Kraków 2020.
26. Komisja Wychowania Katolickiego, *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania*, 111/7, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 29 (2017), s. 65–70.
27. Krakowiak C., *Sakrament bierzmowania*, Lublin 2012.
28. Krakowiak C., *Sakramenty w życiu chrześcijanina*, Lublin 2013.
29. Martín de Agar J., *Can. 845*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, t. 3/1, Chicago 2004, s. 416–419.
30. Miralles A., *I sacramenti cristiani. Trattato generale*, Roma 2016.
31. Montini G., *La morte come fine del mondo individuale. Il pericolo di morte nel diritto canonico: normativa e significato ecclesiologicalo*, w: *La fine del tempo*, a cura di G. Canobbio, Brescia 1998, s. 309–344 (Quaderni Teologici del Seminario di Brescia, 8).
32. Müller G. L., *Dogmatyka katolicka*, Kraków 2015.
33. Nocke F.-J., *Dottrina dei sacramenti*, Brescia 2020.
34. *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2019.
35. Pastuszko M., *Sakrament bierzmowania*, Kielce 2005.
36. Paweł VI, Konstytucja apostolska *Divinae consortium naturae*, 15.08.1971, w: *Obrzędy bierzmowania do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 2019.
37. Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2: *Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 2010.
38. Pighin B. F., *Diritto sacramentale canonico*, Venezia 2016.
39. Plezia M., *Słownik łacińsko-polski*, t. 1, Warszawa 1998.
40. Rincón-Pérez T., *Can. 889*, w: *Exegetical commentary on the Code of canon law*, t. 3/1, Chicago 2004, s. 533–540.
41. Rincón-Pérez T., *La liturgia e i sacramenti nel diritto della Chiesa*, Roma 2014.
42. *Rituale Romanum*, editio typica 1952, a cura di M. Sodi, A. Toniolo, Città del Vaticano 2008.
43. Sandrin L., *Assistenza pastorale e spiritualità della persona con handicap mentale*, w: *Dignità e diritti delle persone con handicap mentale. Atti del Simposio promosso dalla Congregazione per la Dottrina della Fede*. Roma, gennaio 2004, Città del Vaticano 2007.
44. Sobeczko H., *Problematyka duszpasterska sakramentu bierzmowania*, w: *Sakramenty i sakramentalia*, red. W. Świerzawski, Zawichost 2013, s. 45–63.

45. Sobór Florencki, Bulla unii z Ormianami *Exultate Deo*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, t. 3: 1414–1445, Kraków 2007, s. 492–543.
46. Sobór Trydencki, *Kanony o sakramentach*, w: *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst łaciński, polski*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, t. 4/1: (1511–1870) *Lateran v, Trydent, Watykan I*, Kraków 2007, s. 356–361.
47. Sosna K., *Nauczanie Kościoła i praktyczne porady*, w: *Jak przygotować młodzież z niepełnosprawnością intelektualną do bierzmowania?*, red. K. Sosna, Gniezno 2010, s. 7–42.
48. Stala J., *Rodzina wobec niepełnosprawności intelektualnej dziecka. Obawy i nadzieje*, w: *Etyczne i duchowe potrzeby osób niepełnosprawnych*, red. R. Buchta, K. Sosna, Katowice 2007, s. 30–39.
49. Testa B., *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998.
50. *Vademecum liturgiczne*, <https://vademecumliturgiczne.pl/2017/07/26/wazne-i-godziwe-przyjmowanie-sakramentow-swietych/> (23.02.2021).
51. Zubert B. W., *Prawo do sakramentów świętych*, „*Studia Prawnicze KUL*” (2008) nr 3, s. 113–128.